

LIBRIS

We know
books

@ Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituracikon.ro
www.librariaeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Ciula, Ciprian Claudiu

Între-zăriri : hermeneutica sacrului în poezia română modernă și contemporană / Ciprian Ciula ; cuv. înainte de Dorin Ștefănescu. - București : Eikon, 2025

Conține bibliografie
ISBN 978-606-49-1360-9
I. Ștefănescu, Dorin (pref.)
821.135.1.09

DTP: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Ciprian Ciula

Între-zăriri

Hermeneutica sacrului
în poezia română
modernă și contemporană

Cuvânt înainte de
Dorin Ștefănescu

E I K O N

București, 2025

Cuprins

Cuvânt înainte.....	7
Preambul	13
I. POEZIE, PSALM, RUGĂCIUNE	17
Arghezi între sacru și actul creator	17
<i>Psalmii. Spațiu logosiac al întâlnirii</i>	29
Lucian Blaga. Vocația nemetafizică a Începutului.....	46
Adevăratul centru al omului este Dumnezeu	66
...și S-a făcut Om... iar omul nu mai poate fi decât pentru Viață.....	80
Ștefan Augustin Doinaș. Rostiri.....	99
„Opera, singura biografie a unui adevărat spirit creator, iată deviza mea”.....	109
Lumini și psalmi.....	117
II. POEZIA EXISTENȚEI TRANSFIGURATE	133
Vasile Voiculescu <i>Înălțimea discretă a inimii</i>	133
Tăinicul fericii isihaste.	
O hermeneutică a Sacrului în poezie	156
Scara pe care iubirile își povestesc Iubirea.....	175
Daniel Turcea – Epifaniile.....	194
Ioan Alexandru <i>Între noi e doar Cuvântul!</i>	211
Pământ transfigurat.	
O predoslovie la Patericul sufletului românesc.....	227
III. POEZIE ȘI CONVICȚIUNE ÎN LOGOS.....	247
Epectazele în poezia lui Nicolae Ionel.....	247
Dan Damaschin. Experierea și aproximarea sacrului.....	288
Voi cine ziceți că sunt Eu? (Marcu 8, 29).....	293
Logosul, treapta experienței poetice	303
BIBLIOGRAFIE	321

Preambul

Este important să menționăm că evidențierea adevărilor teologice în forma lor *canonică*, nu reprezintă un obiectiv final, în acest demers hermeneutic, ci, dimpotrivă, vom căuta orice *aproximare* a Sacrului, prezentă în poeziile studiate. Rămânem la înțelegerea că manifestările hieratice ale Divinului vor întâmpina de fiecare dată umanul, în întreaga definiție ce îl cuprinde; pentru că nimic nu poate ține deoparte Iubirea de cel ce alege să-și îndrepte privirea și rostirea într-o dorire a întâlnirii cu El.

Orice dialog este existențial, căci a înțelege înseamnă a transforma câmpul percepției și al cunoștinței prin nou-tatea propusă de dialogul activ între om și Dumnezeu. Discernământul ne-obiectual propus de actul hermeneutic, ca măsură de elucidare a sensurilor, printr-o raportare la poezie, creează astfel o *teologie* a lui. Și astfel, demersul devine *încredere* în Sens, *căutare* de Sens, *restaurare* de Sens și *instaurare* de Sens. Subiectivismul raportării la Sens (ca înțelegere imediată) creează stări de dependență de sine, inoculând valoarea ca fundament al ființei și astfel imediatul (realul) devine răspunsul comod în defavoarea transcendentului. Căderea într-o certitudine (absolută sau adevăr situațional, regionalizat) aduce după sine o staticitate a căutării și raportării la sens și astfel ne-cunoștința umană devine definiția noastră despre adevăr. Hermeneutica devine, astfel, o etapă în reasezarea firească a omului în dialog cu Sacrul, prin care omul se explică ca sacru poetic. Dialogul devine astfel o teofanie în care omul primește ne-văzutul și ne-cuvântul ca treaptă în

re-cunoașterea Celui De Dorit. Orice formă de creație este indisolubil legată de un moment concret și specific, de o realitate particulară din care rezultă și pe care o exprimă, deschizându-se, în același timp, spre sensuri universale. De aceea, considerăm că actul creației poetice, e un act de mărturisire a Vieții, sau, putem spune: poezia este viața ce a surprins într-o clipă – Omul. Ceea ce propunem în acest demers este o perspectivă cuprinzătoare atât a relației dintre poezie și Sacru, cât și modurile de abordare a sacru-lui în creația unor poeți reprezentativi ai poeziei religioase românești, moderne și contemporane.

Orice cultură e o *coincidentă a contrariilor*, urcând în substratul ei cel mai adânc spre o regăsire tainică a Sensului, prin care *formele originale* ale ei să își descopere sublimul prin rostirea Lui. O primă condiție este suspendarea prejudecăților, astfel încât prin istoricitatea noastră ce intră în contact cu moșteniri ale trecutului să conturăm un dialog de sensuri. O ființă a dialogului în definirea lui ontologică, omul acestui azi devine cuvânt monologal fără ecou, o egolatrie a personalismului ce-și caută în mod autonom definițiile, departe de scara înțelegerii ce duce inevitabil la Dumnezeu. Vom căuta să reliefăm *urmele Sacrului* cercetând urcușul nevăzut al poeziilor pe *scara înțelegerii* în textele studiate. Sintagma *scara înțelegerii* devine model al studiului prin particularitățile evidențierii deschiderilor de sens în raport cu Sacrul, dar și așezările ce apar în taina întâlnirii dintre poeți și Logos. O trecere firească de la acest *închis ce sunt?*, spre o mărturisire autentică prin *pentru cine sunt?*. Apropierea de rost, prin îndepărtarea de sensul imediat, sau uzitat, ca factor limitativ al umanului, deschide *poetilor* perspectiva manifestării Sacrului, dincolo de rigoarea rațională ce o presupune încadrarea.

Așa cum omul își dobândește libertatea față de propria libertate prin efortul pe care îl așează în fața urcușului ca lămurire față de chipul lumii, ce l-a cuprins, tot așa *libertatea* lui Dumnezeu se vedește prin deșertarea Darului ca act de iubire ce îl așează peste om, dincolo de vrednicia sau chemarea dorită a omului. De aceea, nu un Dumnezeu care *dă de gândit* devine căutarea împlinirii existenței, ci un Dumnezeu care *dă de văzut și de iubit*, cum spune poetul – *propria-ți sfășiere începută stângaci dinăuntru.*

I. POEZIE, PSALM, RUGĂCIUNE

Arghezi între sacru și actul creator

La vârsta de 47 de ani Tudor Arghezi debuta prin publicarea volumului *Cuvinte potrivite* (1927). Un volum lucid prin transparența și asumarea experiențelor poetice, în care se îmbină efortul de poziționare și clarificare lăuntrică a relației poetului cu Divinul, și implicit zbuciumul *natural* al firii umane, în raport cu lumea și cu trăirile ei. Un *meșter* al *Cuvintelor* ce a primit, dincolo de orice subiectivitate și aproximare critică, darul de a urca, chiar și prin cuvânt, treapta spre o întâlnire cu Cel dorit Dumnezeu. A încadra poezia în Cuvânt (*Psalmii*) printr-o contradicție ca expresie, sporind mereu tensiunea deloc lămuritoare, dar mereu într-o deschidere interogatoare cuprinzătoare, dar și ca *marcă* a unui limbaj ce se cere *potrivit* pentru a reflecta adevărul realității umane, devin semne distincte ale unei *creații* pe care Arghezi, fără a da măsură plinătății ei, ci înțelegând că nu poți uman să te sustragi acestei reflecții, o așează în literatura română. Arghezi nu este un poet al contrariilor, ca fascinație față de extreme complementare, ci este un poet al contradicțiilor. De aceea, recuperarea acestor contradicții lăuntrice regăsite în opera poetului Tudor Arghezi, reprezintă punctul de plecare și de fundamentare a celor mai multe analize critice. „Un duh al contradicției

străbate cele mai diverse din demersurile sale"¹ afirma Nicolae Balotă. Credința nu *lucrează* cu o condiție umană ideală ci cu una concretă, existentă efectiv prin particularitatea abordării și căutării Sensului existenței. Prin urmare, ea se obligă să ia act de non-sensul și absurdul ce împresoară violent și copleșitor pe om, să le demaște și să-l elibereze pe om, introducându-l în lumea Raționalului și Sensului biruitor. Credința nu poate fi abordată hermeneutic decât dacă rămâne în contextul concret al limbajului și condiției lumii din și spre care irumpe. O lume ce se impune prin meschinărie, josnicie, prin haina nimicnicie viciilor, și a căutărilor neroditoare, ajunge la timpul *potrivit* o judecată finală pentru omul (Arghezi) care alege să creadă și să afirme sensul omului în *dialogul* pe care Logosul îl așează drept mărturie și finalitate a Bucuriei sacre. Când omul credinței este cuprins de tăgadă și de negare, Logosul în mod anamnetic reșează înțelegerea în coordonatele mântuirii subliniind că nonsensul oricât de absurd ar fi nu e atât de lipsit de *Sens*. Poetul rămâne în tot acest parcurs sinuos al așezării repetate într-o deschidere primitoare a Logosului, o mărturie a definirii umane ca ființă rațională, ce interoghează și se interoghează, devenind sens și mărturie a Sensului existenței.

Demersul analizei noastre se aliniază la ceea ce Marin Beșteliu afirma – „Nu o chemare sau vreun semn de afară i-au călăuzit pașii de început către Dumnezeu, ci un imboldul lăuntric generat de o prea mare restrîște morală. Credem, în primul rând, că vidul interior a fost atât de mare. Încât sufletul nu-i era pregătit, nu atinsese *matunitatea*, starea de grație necesară. Gândul lui Dumnezeu

¹ Nicolae Balotă, *Opera lui Tudor Arghezi*, București, Editura Euro Press, 2008, p. 20.

fusese proiectat în voință, dar spiritul său era dezorientat, nu putea să se ridice la adorație spre a primi iluminarea mistică.

Fără un răgaz ca să renască din vidul interior, sufletul întârzie convertirea religioasă. Ceea ce un spirit simplu reușește dintr-o dată încredințându-și sufletul lui Dumnezeu, lui Arghezi nu i-a fost dat. În al doilea rând, s-ar părea că, prin structură, poetul este prea atașat de lumea *naturală* pe care o percepe atroce și îi este greu, dacă nu imposibil, să depășească limitele omului rațional. Deși are nevoie de credință, el nu se poate îndepărta definitiv de realitatea fenomenală..."².

Cei care nu cred în Dumnezeu vor considera de fiecare dată că fariseismul, imoralitatea și impostura oamenilor religioși ar constitui în sine un argument suficient pentru dovedirea falsității ei. Realitatea este însă alta: tocmai dedublarea și impostura oamenilor religioși demonstrează veracitatea și autenticitatea religiei. Pentru că a falsifica înseamnă a falsifica ceea ce este deja ca autentic. Niciodată nu se încearcă imitarea și falsificarea decât în cazul unei valori și autenticități. Însăși necesitatea sacralului ca transcendență și imanență esențială omului constituie argumentul veracității și forței credinței³. Critica literară care s-a dedicat analizei creației lirice religioase a poetului Tudor Arghezi a întâmpinat prin *luciditatea și rigoarea* sistemului etic și axiologic dificultăți în încadrarea poetului și a religiozității eului liric, într-o poezie cu nuanțe *psaltice*. Îndrăzneala poetului și renunțarea la *forma* gestului comun

² Marin Beșteliu, *Tudor Arghezi – poet religios*, Cartea Românească, București, 1999, p. 46.

³ Cf. George Remete, *Leacuri contra evlaviei*, editura Paideia, București, 2018, pp. 243-246.

de raportare la Divin, absența unei rigori interioare ascetice cât și lipsa consecvenței alegerii și rămânerii în actul de credință, aduc prin psalmii *Cuvintelor* o treaptă de re-așezare a înțelegerii umane și mai puțin un *model ascetic* în relația om-Dumnezeu.

Pompiliu Constantinescu analizând poezia lui Arghezi afirma „poezia psalmilor se așează în fruntea poeziei religioase”⁴. Poezia aduce în lumină *deprinderea*, dobândită prin participare sau ca infuzie a *locului* (mănăstirea Cernica) pe care Arghezi o desfășoară în întregul volum (*Psalmii*), având ca teme spiritualitatea și mistică răsăriteană. „Să nu uităm însă niciodată că-n opera argheziană ne găsim într-o spiritualitate răsăriteană ortodoxă și să nu adoptăm criteriile experienței mistice a catolicilor.”⁵ Dincolo de criteriile ce definesc și clarifică urcușul spiritual și dobândirea prin harul divin a unei *atingeri* mistice, rămâne omul întreg, asumat ce așează prin rostire în *calea* întâlnirii cu Dumnezeu – adevărul personal. „Psalmii – afirma criticul Pompiliu Constantinescu – sunt o mărturie patetică și experiență directă a schimniciei prin care asceza își divulgă însă mai mult semnele negative, dificultățile interioare de neînving a aproape întru atingerea stării de grație și a extazului mistic.”⁶ Adevărul sau realitatea eului liric ce se așează în acest dialog cu sacralul, nu poate fi decât o stare de conflict lăuntric, ce se impune involuntar prin *despărțitura* ce o așează dorirea divinului în firea și manifestarea *naturală* a poetului. *Monologul* psalmilor păstrează tensiunea, dintr-un capăt în celălalt al volumului de poezii, și

⁴ Pompiliu Constantinescu, *Tudor Arghezi*, Fundația pentru literatură și artă. Regele Carol II, București, 1940, p. 64.

⁵ *Ibidem*, p. 22.

⁶ *Ibidem*, p. 44.

dorința de a rămâne *oricum* în această rostire *deprinsă* sau *trăită*. Exegețul Marin Beșteliu în lucrarea *Tudor Arghezi, poet religios* numește ciclul psalmilor: „un monolog răsucit, torturat în jurul lui Dumnezeu”.⁷ Drumul sinuos și plin de neîmpliniri a poetului în toată existența sa nu a fost decât *locul* pe care l-a așezat ca dorire a întâlnirii cu Dumnezeu. Căci ceea ce se arată drept *neastâmpăr* și absență a unei *cucericii* religioase în poet, descoperim printr-o imagine întreagă a *psalmilor* ca fiind *realitatea umană*, cu limitările, determinările și căderile ei, dar și cu aspirațiile spre *gândul din cea lume*. Ov. S. Crohmălniceanu exclude ideea necredinței poetului, dincolo de registrul răzvrătirilor și a tăgădei pe care psalmii îl cuprind – „Ideea de Dumnezeu n-a putut fi ucisă în spiritul poetului (...) Nicăieri în opera argheziană nu vom observa nici cea mai ușoară umbră de ateism”⁸. Conștiința poetică se găsește în acest război al așezării în Bine și a luptei cu slăbiciunea firii înclinată spre *bucuriile lumii*, dar nu ca un dualism radical ontologic, între două principii eterne a Binelui și a răului, ci mai mult ca o dorință de a arăta că în acest demers spre dobândirea Binelui nu poate fi înlăturată firea atinsă de cădere. Lămurirea aceasta de chipul lumii, ca îndepărtare de cele neroditoare a vieții aduce în aceeași Lumină și tenebrele lăuntrice. Nu poți *urca* treapta curățirii și a vederii Divine decât urcând prin înțelegere și asumare cu toate cele ce se cer *lăsate*. Pe de o parte *căderea* descoperă o frumusețe, pentru că ființa ce se *consumă* este o ființă a Frumosului, dar pe de altă parte *căderea* își descoperă *chipul* hâd în spectacolul acesta al distrugerii ființei. Criticul Pompiliu

⁷ Marin Beșteliu, *Tudor Arghezi, poet religios*, Cartea Românească, București, 1999, p. 213.

⁸ *Ibidem*, p. 61.